

Монголын Ураны Хаан: Байгалийн Хямрал уу, Улс Төрийн Тоглоом уу?

Монгол дахь уран олборлолтын эсрэг тэмцэл нь улсын байгалийн нөөцийн хөгжүүлэлттэй холбоотой гүнзгий нийгэм, байгаль орчин, эдийн засгийн зөрчлийг тусгасан хамгийн хурц бөгөөд удаан хугацааны асуудлуудын нэг хэвээр байна. 2010-аад оны эхэн үеэс эхлэн үе үе дэгдэж буй эдгээр жагсаал нь Монголын засгийн газрын эдийн засгийн ашиг ба ард түмний ашиг сонирхлыг хамгаалах хоорондын тэнцвэрийг олоход чадамжгүй байгааг онцолж, байгаль орчны хөдөлгөөнүүдийн сул талыг илчилдэг бөгөөд тэдний үйлдэл нь ихэвчлэн бэлгэдлийн шинжтэй, үр дүнтэй бус харагдана.

Монгол улс нь Дэлхийн Цөмийн Холбооны мэдээлснээр 60,500 тонн батлагдсан нөөцтэй, 1 сая 320 мянган тонн хүртэл боломжтой ураны ихээхэн нөөцтэй бөгөөд энэ нь улсыг дэлхийд аравдугаарт оруулдаг. Эдийн засгийн боломж нь илэрхий боловч, ялангуяа гадаадын компаниудыг татан оролцуулсан ураны салбарын хөгжил нь орон нутгийн иргэд болон идэвхтнүүдийн хүчтэй эсэргүүцэлтэй тулгарч байна. Тэд эдгээр төслүүдэд байгаль орчин, эрүүл мэнд, уламжлалт амьдралын хэв маягт заналхийлэл харагдана.

Зөвлөлтийн Өв

Монгол дахь уран олборлолтын түүх Зөвлөлтийн үеэс эхэлнэ. 1989 онд Дорнодын хошуунд, улсын зүүн хойд хэсэгт Зөвлөлтийн компаниудын удирдлага дор карьер ажиллаж эхэлсэн нь улсдаа ураны үйлдвэрлэлийн анхны туршлага болжээ. Гэвч 1991 онд ЗХУ задран унасны дараа уг төсөл орхигдож, Мардайн суурин зэрэг дэд бүтэц мууджээ. Тоног төхөөрөмж буулгагдсан бөгөөд газрын доорх усны бохирдол зэрэг байгаль орчны үр дагавар хэзээ ч арилжаагүй нь ирээдүйд ийм санаачилгад ард түмний итгэлгүй байдлыг улам нэмэгдүүлжээ.

2000-аад онд дэлхий даяар, ялангуяа Хятад, Энэтхэгт цөмийн эрчим хүчний станцуудын тоо нэмэгдсэнээр цөмийн түлшний эрэлт өсч, ураны ордод дахин сонирхол сэргэсэн. Хятад, Франц, Орос, Канадынхан Монголын ордыг хайгуул, хөгжүүлэхэд идэвхтэй хөрөнгө оруулалт хийж эхэлжээ. 1997 оноос Монголд үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн Францын Orano компани 2002 онд Дулаан Уул, 2010 онд Зуувч Овоогийн ордыг нээсэн нь Монголыг ураны нөөцөөр дэлхийд 12-р байранд оруулжээ. Orano-гийн мэдээлснээр эдгээр ордод 64,000 тонн уран агуулагддаг бөгөөд энэ нь Францын цөмийн эрчим хүчний хувьд стратегийн ач холбогдолтой бөгөөд тус улс жил бүр 56 реакторынхоо хэрэгцээнд 8000-9000 тонн уран импортоор авдаг.

Гэвч гадаадын хөрөнгө оруулагчдын сонирхол Монголын иргэдийн дунд ноцтой санаа зовнилыг төрүүлжээ. 2009 онд олон улсын ажиглагчид Монгол дахь ашигт малтмалын олборлолтын орлогын хуваарилалтын тунгалаг байдалд системийн асуудал байгааг мэдэгдсэн. Орон нутгийн иргэд авлига, орлогын шударга бус хуваарилалт, байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлж байна гэж ярьж байв. Эдгээр сэтгэл хөдлөл 2010-аад онд Монголын засгийн газар Канадын Khan Resources, Францын Orano зэрэг гадаадын компаниудыг ураны орд хөгжүүлэхэд идэвхтэй татан оролцуулж, орон нутгийн иргэдийн саналыг ихэвчлэн үл тоомсорлож эхэлснээр улам бүр нэмэгджээ.

Хятадын Дэлбэрэл

Анхны тод илрэлүүдийн нэг нь 2011 оны 5-р сард Хятадын Өвөр Монголын өөртөө засах оронд болсон жагсаалууд байв. Хэдийгээр эдгээр үйл явдал Монголоос гадуур болсон ч улс дахь олон нийтийн санаа бодолд ихээхэн нөлөө үзүүлжээ. Угсаатны монголчууд, голдуу малчид, уран зэрэг ашигт малтмалын олборлолтоос болж бэлчээрийн талбай сүйдсэнд эсэргүүцэл илэрхийлжээ. Хоёр эмгэнэлт хэрэг – уурхайн ажилчдыг монгол малчин болон манж хүнийг хөнөөсөн хэмээн буруутгасан – Өвөр Монголын хотуудад олон нийтийн жагсаалыг өдөөжээ. Жагсаалчид буруутай хүмүүсийг шударгаар шийтгэх, бэлчээрийн газрын хэрэглээний бодлогыг өөрчлөхийг шаардсан.

Хятадын эрх баригчид өөрсдийн онцлогтой хатуу аргаар хариу үйлдэл үзүүлжээ: хөдөлгөөний хязгаарлалт тогтоож, цагдаагийн оролцоог нэмэгдүүлж, их сургуулийн оюутан, багш нарт кампусыг орхихыг түр хоригложээ. Олон улсын хэвлэл мэдээллээр сурвалжлагдсан эдгээр үйл явдал Монголд хариу үйлдэл үзүүлж, орон нутгийн иргэд уран олборлолтын өсөлтийн нөхцөлд ижил асуудлууд өөрсдөд нь тохиолдож болзошгүй гэж санаа зовж эхэлжээ.

Монголд өөрөө ураны төслүүдийн эсрэг жагсаалууд 2010-аад онд хүчээ авч эхэлсэн. Гол үйл явдал нь 2009 онд батлагдсан «Цөмийн Эрчим Хүчний тухай Хууль» байсан бөгөөд энэ нь улсад гадаадын компаниудаас ураны ордыг хураах эрхийг өгсөн. Хэдийгээр уг хууль улсын ашиг сонирхлыг хамгаалах арга хэмжээ хэмээн танилцуулагдсан ч, бодит байдал дээр энэ нь хөрөнгийг дахин хуваарилах хэрэгсэл болж, гадаадын хөрөнгө оруулагчид болон орон нутгийн иргэдийн дургүйцлийг төрүүлжээ. Иргэд шинэ төслүүд нь газрын доорх усны бохирдол, бэлчээрийн доройтол зэрэг байгаль орчны асуудлыг улам хурцатгана гэж санаа зовж байв.

2016 онд Улаанбаатарт 2000 гаруй хүн гудамжинд гарч, ашигт малтмалын олборлолтын концессыг өөрчлөхийг шаардсан. «Ёс Зүйн Монгол» нэртэй жижиг улс төрийн намууд болон иргэний байгууллагуудын холбоогоор зохион байгуулагдсан жагсаалчид улсын баялаг, экспортын 94%-ийг бүрдүүлдэг, гадаадын компаниудад алдагдаж, харин ард түмний гуравны нэг нь ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч байна гэж мэдэгджээ. Дэлхийн Банкны 2023 оны мэдээлснээр Монголын ядуурлын түвшин 27.8% байсан нь нийгмийн хурцадмал байдлыг улам нэмэгдүүлжээ.

Жагсаалын Хурцадмал Байдал

2023 онд уран олборлолтын эсрэг жагсаалууд дахин анхаарлын төвд орсон, ялангуяа Францын Ерөнхийлөгч Эммануэль Макроны 2023 оны 5-р сард Монголд хийсэн айлчлалын дараа. Энэ айлчлал нь Дулаан Уул, Зуувч Овоогийн ордыг хөгжүүлэх төлөвлөгөөтэй холбоотой байв. Франц, цөмийн эрчим хүчээр улсынхаа цахилгааны 70%-ийг хангадаг, Монголыг стратегийн нийлүүлэгч хэмээн үзэж байв. Гэвч орон нутгийн иргэд болон хүний эрхийн байгууллагууд эдгээр төлөвлөгөөнд ноцтой санаа зовнилоо илэрхийлжээ.

Дорноговийн хошуунд, ордууд байрладаг газарт, иргэд ундны усны бохирдол, малын хорогдол, хүн амьтны эрүүл мэндийн муудалтыг мэдээлж байв. Хүний эрхийн хамгаалагч Д. Норсурен найман худагт хүнд элементүүд илэрсэн гэж мэдээлсэн бөгөөд Хүний Эрхийн Үндэсний Комисс шүүлтүүр суурилуулна гэж амласан ч орон нутгийн эрх баригчид болон компаниуд эдгээр гомдлыг үл тоомсорложээ.

2025 оны 1-р сар гэхэд нөхцөл байдал хамгийн дээд цэгтээ хүрсэн. 1-р сарын 11-ээс 22-ны хооронд Улаанбаатарын Сүхбаатарын талбайд Монгол болон Орано-гийн хооронд байгуулагдсан гэрээний улмаас жагсаалууд болсон. 2025 оны 1-р сарын 17-нд байгуулагдсан, 1.6 тэрбум долларын өртөгтэй энэ гэрээ нь 30 жилийн турш жилд 2500 тонн уран олборлох, 1600 ажлын байр бий болгохыг төлөвлөжээ.

Монголын Ерөнхий сайд Оюун-Эрдэний Лувсаннамсрай уг төсөл нь «Шинэ Сэргэлт» үндэсний бодлого болон «Алсын Хараа-2050» урт хугацааны стратегид нийцэж, эдийн засгийн хөгжилд чиглэнэ гэж мэдэгджээ. Гэвч орон нутгийн иргэд байгаль орчны эрсдэл эдийн засгийн ашгаас давна гэж санаа зовж байв. Хараат бус ажиглагчид жагсаалуудыг эрх баригчдын улс төрийн өрсөлдөгчид нөхцөл байдлыг тогтворгүй болгоход ашигласан байж болзошгүй гэж тэмдэглэжээ.

Жагсаалд Монголын «Цэнхэр Монгол», «Монголын Байгаль Орчин», «Найрамдал», «Байгаль-Эрх», «Хустайн Үндэсний Паркийн Итгэл», «MACNE», «CERE» зэрэг байгаль орчны байгууллагууд, мөн олон улсын «Greenpeace» (ОХУ-д хүсээгүй байгууллага хэмээн тодорхойлогдсон), «Монголын Голууд», «Eco-Awareness», «GMIT», «ENSURE», «CCAC» зэрэг байгууллагууд идэвхтэй оролцсон. Гэвч тэдний үйлдэл голдуу бэлгэдлийн шинжтэй хэвээр бөгөөд маргинал байр суурь, эрх баригчидтай зөрчилтэй хандах байдлаас болж нөлөө нь хязгаарлагдмал байна. Олон байгаль орчны байгууллагуудын жинхэнэ зорилго тодорхой бус, тэд хэний ашиг сонирхлыг төлөөлж болох нь нууц хэвээр байна гэдгийг ойлгох хэрэгтэй.

Эрсдлийн Хүчин Зүйлс

Ялангуяа Зуувч Овоогийн ордод ашиглахаар төлөвлөж буй in-situ leaching (ISL) аргаар уран олборлох нь ноцтой байгаль орчны эрсдэл дагуулна. Энэ арга нь ураныг гаргаж авахын тулд газрын доорх давхаргад хүхрийн хүчлийг шахахыг шаардлага бөгөөд энэ нь газрын доорх усны бохирдолд хүргэж болзошгүй. Oranogийн төсөл жилд 215 тонн хүхрийн хүчил ашиглахаар төлөвлөж байгаа бөгөөд энэ нь байгаль орчинд зайлшгүй нөлөөлнө.

Монгол бол усны нөөц хязгаарлагдмал хуурай орон бөгөөд радиоактив буюу химийн бодисын алдагдал нь орон нутгийн малчдын хамааралтай экосистемд сэргэшгүй хохирол учруулж болзошгүй. Дорноговийн иргэд уран олборлолттой холбоотойгоор малын хорогдол, эрүүл мэндийн муудалтыг бүртгэсэн хэдий ч шалтгаан-үр дагаврын холбооны талаар албан ёсны мэдээлэл байхгүй байна.

Олон нийтийн санаа бодол мөн алармист сэтгэл хөдлөлөөр төлөвшиж байна. Уран олборлож буй бүс нутагт өвчлөл ихэссэн тохиолдлууд бүртгэгдсэн бөгөөд энэ нь цацрагтай шууд холбоогүй байж болох ч иргэд ямар нэгэн ер бусын өвчин, шинэ төрсөн хүүхдийн гажиг зэргийг ураны нөлөөтэй холбож байна. Улсын хяналтын байгууллагууд зарим ордод цацрагийн түвшин аюулгүй хэмжээнээс хэд дахин өндөр байгааг баталсан нь эрх баригчид болон компаниудад итгэлгүй байдлыг улам өдөөж байна.

!!☢☢☢Ураны 2 тонн хүдэрээс
ГАНЦХАН КГ шар нунтаг олборлоно.

Шар нунтаг олборлоод,
үлдсэн үлдэгдэл нь ураныг нь салгасан ч асар их цацраг идэвхит хортой учир том цөөрөм
үүсгэн хадгална.

Шар нунтагаас гарах үлдэгдэл нь маш их буюу 1 кг шар нунтаг бүрт дор хаяж 2 тонн лаг шавар
гарна. Дээр нь угаах ус, хүхрийн хүчил, химийн бодис нэмэгдэнэ!

Энэ лаг шавар нь цацраг идэвхит байдлаа алдах чанар нь маш удаан үргэлжилдэг тул түүнд
хадгалагдаж буй

ториум,

торон

радиум,

радон

уран- изотоп,

полониум,

тугалга,

урт хугацааны туршид асар их байгалийн хор хөнөөлийг бий болгоно.

Хамгийн аюултай нь гүний ус хордох юм.

ТОРИУМ = цацраг идэвхит туяа!

Цацраг идэвхит байдлынхаа талыг алдахад

Монголын уул уурхайн салбарын авлига системийн асуудал хэвээр байна. 2022 онд Улаанбаатарт 12.9 тэрбум долларын нүүрсний хулгайгаас болж өрнөсөн жагсаалууд ашигт малтмалын олборлолтын орлого ихэвчлэн элитүүдийн халаасанд орж, бүс нутгийн хөгжилд зарцуулагддаггүйг харуулжээ. 2023 онд Монгол улс авлигын талаарх индексээр 180 улсаас 116-р байранд орсон нь асуудлын хэмжээг илтгэнэ. Орон нутгийн иргэд уран болон бусад нөөцийн олборлолт тэдэнд бодит ашиг авчирна гэдэгт итгэлгүй байна.

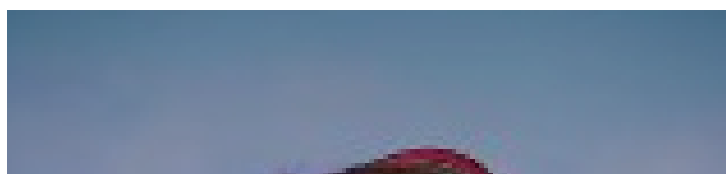
Монгол улс, Орос ба Хятадын хооронд газарзүйн хувьд шахагдсан, эдгээр улс болон Барууны ашиг сонирхлын хооронд тэнцвэр барих ёстой. Франц, Оросын уран олборлолтын гэрээнүүд Монголыг геополитикийн тоглоомын талбар болж, орон нутгийн ашиг сонирхлыг үл тоомсорлогдох вий гэсэн болгоомжлолыг төрүүлж байна.

Жишээлбэл, Азийн хамгийн том ураны хэрэглэгч Хятад 2024 онд АНУ-ын хоёрдогч хоригоос болж Оросоос газрын тосны импортоо 20%-иар бууруулсан нь Монголын уранд хандах байр сууринд нөлөөлж болзошгүй. Францын хувьд Нигерт 2023 онд болсон цэргийн хувьсгалаас болж ураны олборлолт хүндэрсэн тул уламжлалт эх үүсвэрээс хараат байдлыг бууруулахын тулд нийлүүлэлтийг төрөлжүүлэхийг эрмэлзэж байна.

Харалгүй Засгийн Газар ба Нууцлаг «Байгаль Хамгаалагчид»

Монголын засгийн газар ураны төслүүдийг удирдахдаа гайхалтай харалгүй байдлыг харуулж байна. Орон нутгийн иргэдтэй харилцаа тогтоож, тэдний цэвэр, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг харгалзан үзэхийн оронд эрх баригчид гомдлыг үл тоомсорлож, «үндэсний ашиг сонирхол», «эдийн засгийн хөгжил» гэсэн уриагаар халхавч хийхийг илүүд үздэг.

2009 оны «Цөмийн Эрчим Хүчний тухай Хууль» нь улсын ашиг сонирхлыг хамгаалах ёстой байсан ч бодит байдал дээр эрх мэдэлтэй ойр элитүүдийн талд хөрөнгийг дахин хуваарилах хэрэгсэл болж, авлигын дуулианыг улам хурцатгажээ. Орлогын хуваарилалт болон байгаль орчны эрсдлийн тунгалаг бус байдал нь ард түмний итгэлийг унагаж, жагсаалчдын эсрэг хатуу арга хэмжээ нь нийгмийн хурцадмал байдлыг улам өдөөж байна.

Байгаль орчны байгууллагууд мөн шүүмжлэлээс ангид биш. Тэдний үйлдэл ихэвчлэн тунхагийн шинжтэй бөгөөд эрх баригчидтай зөрчилдөх хандлага нь тэдний байр суурийг улам маргинал болгодог. «Ёс Зүйн Монгол», «MACNE» зэрэг бүлгүүд дуулиантай жагсаалаар хязгаарлагддаг ч засгийн газартай харилцааны үндэс болж болох бодит шийдэл санал болгодоггүй.

Цаашлаад, «Greenpeace» зэрэг олон улсын байгууллагуудын оролцоо нь далд сэдэл бий юу гэсэн асуултыг төрүүлдэг: байгаль орчны ярианы цаана Монгол дахь төслүүдийг удаашруулж, цөмийн түлшний зах зээл дээр өөрсдийн байр сууриа хадгалахыг хүссэн өрсөлдөгч монополиудын ашиг сонирхол нуугдаж болзошгүй.

Ялангуяа Францын Orano компани, хуучнаар Areva гэгдэж байсан, Канадын «Cameco Corporation» болон олон улсын Urenco-той ширүүн өрсөлддөг гэдэг нь нууц биш. Orano-гийн хүчирхэгжилт эдгээр компаниудад огт тааламжгүй.

Монголын байгаль орчны бүлгүүдийн хооронд нэгдэл байхгүй – жишээлбэл, Казахстаны Байгаль Орчны Байгууллагуудын Холбоо 90 гаруй бүтцийг нэгтгэдэгтэй харьцуулахад – энэ нь тэдний нөлөөг улам бууруулдаг.

Монгол дахь уран олборлолтын эсрэг жагсаалууд нь зөвхөн орон нутгийн зөрчил бус, харин авлига, байгаль орчны хариуцлагагүй байдал, эрх баригчдын ард түмэнтэй харилцаа тогтоох чадваргүй байдлын системийн асуудлуудын шинж тэмдэг юм.

Зураг: Бабр, Монголын нийгмийн сүлжээ

Орос хэл дээрх нийтлэлийн хувилбар - [холбоосоор](#)

Русская версия статьи - [по ссылке](#)

Автор: Андрей Шилман © Babr24.com ЭКОЛОГИЯ, ЭКОНОМИКА И БИЗНЕС, РАССЛЕДОВАНИЯ, МОНГОЛИЯ
👁 67 15.04.2025, 08:14 📌 1

URL: <https://babr24.com/?IDE=275999> Bytes: 15673 / 15008 Версия для печати

👍 [Порекомендовать текст](#)

Поделиться в соцсетях:

Также читай те эксклюзивную информацию в соцсетях:

- [Телеграм](#)

- [Джем](#)

- [ВКонтакте](#)

Связаться с редакцией Бабра в Монголии:

bur.babr@gmail.com

Автор текста: **Андрей Шилман.**

НАПИСАТЬ ГЛАВРЕДУ:

Телеграм: [@babr24_link_bot](#)

Эл.почта: newsbabr@gmail.com

ЗАКАЗАТЬ РАССЛЕДОВАНИЕ:

эл.почта: bratska.net.net@gmail.com

КОНТАКТЫ

Бурятия и Монголия: Станислав Цырь

Телеграм: [@bur24_link_bot](#)

эл.почта: bur.babr@gmail.com

Иркутск: Анастасия Суворова

Телеграм: @irk24_link_bot
эл.почта: irkbabr24@gmail.com

Красноярск: Ирина Манская
Телеграм: @kras24_link_bot
эл.почта: krasyar.babr@gmail.com

Новосибирск: Алина Обская
Телеграм: @nsk24_link_bot
эл.почта: nsk.babr@gmail.com

Томск: Николай Ушайкин
Телеграм: @tomsk24_link_bot
эл.почта: tomsk.babr@gmail.com

[Прислать свою новость](#)

ЗАКАЗАТЬ РАЗМЕЩЕНИЕ:

Рекламная группа "Экватор"
Телеграм: @babrobot_bot
эл.почта: eqquatoria@gmail.com

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО:

эл.почта: babrmarket@gmail.com

[Подробнее о размещении](#)

[Отказ от ответственности](#)

[Правила перепечаток](#)

[Соглашение о франчайзинге](#)

[Что такое Бабр24](#)

[Вакансии](#)

[Статистика сайта](#)

[Архив](#)

[Календарь](#)

[Зеркала сайта](#)